

**DIAGNOZA POTRZEB
W ZAKRESIE POMOCY SPOŁECZNEJ**

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach
2020

Spis treści

Wstęp	3
I. Diagnoza potrzeb w zakresie pomocy społecznej – Długotrwała i ciężka choroba	4
II. Diagnoza potrzeb w zakresie pomocy społecznej – Niepełnosprawność.....	13
III. Diagnoza potrzeb w zakresie pomocy społecznej – Bezrobocie	26

Wstęp

Zgodnie art. 110 ust. 9 ustawy o pomocy społecznej kierownik ośrodka pomocy społecznej przedstawia radzie gminy potrzeby w zakresie pomocy społecznej oraz coroczne sprawozdanie z działalności ośrodka. Efektywna realizacja zadań pomocy społecznej wymaga systematycznej diagnozy i analizy potrzeb celem planowania i dostosowania programów oraz doboru odpowiednich do rozpoznanych potrzeb działań i narzędzi niezbędnych do zaspokojenia bądź zniwelowania negatywnych skutków problemów poszczególnych grup społecznych.

W dokumencie ujęte zostały te obszary pomocy społecznej, które charakteryzuje duża dynamika zmian (m.in. niepełnosprawność) oraz wymagające tworzenia i zwiększenia skuteczności istniejącego systemu wsparcia w związku ze wzrastającymi potrzebami wynikającymi ze starzejącego się społeczeństwa (np. długotrwale i przewlekle chorzy).

Dane ilościowe i jakościowe wykorzystane do opracowania niniejszej analizy pochodzą z różnych źródeł, które można pogrupować na:

- dane wewnętrzne Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach: sprawozdania, monitoring realizowanych gminnych programów pomocowych dla poszczególnych grup osób, ankiety przeprowadzone z pracownikami Ośrodka,
- dane zewnętrzne: Bank Danych Lokalnych GUS, sprawozdania z instytucji miejskich, programy lokalne, sprawozdania ministerialne, ogólnopolskie badania poszczególnych problemów społecznych, programy krajowe, literatura naukowa.

Analiza potrzeb poszczególnych grup wymagających pomocy i wsparcia z pomocy społecznej opiera się głównie na danych z okresu 2017 – 2019. Struktura opisu każdego problemu została sporządzona według następującego schematu: na czym polega problem, kogo dotyczy, dane obrazujące problem oraz przyczyny i skutki jego istnienia, podmioty zaangażowane w pomoc w rozwiązywanie problemu, analiza SWOT istniejącego systemu wsparcia oraz rekomendacje.

Niniejsza analiza potrzeb została opracowana w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Kielcach i skonsultowana z komórkami organizacyjnymi Ośrodka.

I. Diagnoza potrzeb w zakresie pomocy społecznej – Długotrwała lub ciężka choroba

1. Na czym polega problem?

Długotrwała lub ciężka choroba to jedna z głównych przyczyn, z powodu których osoby zgłaszają się po pomoc do ośrodków pomocy społecznej.

Choroba powoduje pojawienie się ograniczeń, które utrudniają lub uniemożliwiają człowiekowi pełnienie dotychczasowych ról i realizację planów życiowych. W wielu przypadkach priorytety, cele życiowe i zadania muszą ulec przewartościowaniu. Człowiek chory zaspokaja swoje potrzeby w dużym stopniu dzięki pomocy innych osób, niejednokrotnie stając się od nich uzależniony. W sytuacji gdy chorujący ma osoby bliskie, często biorą one na siebie ciężką pracę i odpowiedzialność za bycie opiekunem, w związku z czym same mogą doświadczyć wielu problemów. Sprawowanie opieki nad chorym jest sytuacją silnie stresującą, dlatego to, jak efektywna będzie praca opiekuna, zależy od posiadanej odporności psychicznej i umiejętności radzenia sobie ze stresem. Długotrwała lub ciężka choroba w rodzinie może być przyczyną kryzysu i osłabienia relacji w rodzinie, ale też ich wzmocnieniem.

Choroba powoduje również problemy finansowe związane z czasowym obniżeniem dochodu lub utratą możliwości zarobkowania z jednoczesnym ponoszeniem wydatków związanych z leczeniem i rehabilitacją. Zarówno sam fakt wystąpienia ciężkiej choroby, jak uzależnienie od pomocy innych oraz obniżenie materialnego poziomu życia mogą wpłynąć na zachwianie poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji życiowej osoby chorej oraz członków rodziny. To jak chory i osoby bliskie będą radzić sobie z nową sytuacją, zależy od wielu czynników między innymi od:

- rodzaju choroby i jej przebiegu
- wieku chorego i dotychczas pełnionych ról w rodzinie
- indywidualnego podejścia każdego członka rodziny do osoby chorej
- systemu wartości w rodzinie
- relacji w rodzinie (przed chorobą)
- wiedzy członków rodziny o chorobie
- doświadczenia członków rodziny w radzeniu sobie z problemami
- warunków mieszkaniowych
- sytuacji materialnej przed chorobą i w trakcie jej trwania
- wsparcia ze strony dalszej rodziny i otoczenia

Sytuacja wygląda jeszcze inaczej, gdy brak jest bliskich członków rodziny lub gdy nie podejmują się oni opieki nad osobą chorą, bądź osoba chora mieszka sama. Wówczas wszelkiego typu pomoc i wsparcie świadczone jest przez osoby obce, instytucje i organizacje pomocowe, w tym pomoc społeczną.

2. Kogo dotyczy?

Problem dotyczy osób, które z powodu choroby pozostają przez długi czas pod opieką lekarską, a choroba, na którą cierpią, często nie jest możliwa do całkowitego wyleczenia, a jedynie minimalizowane są jej objawy. Ciężka choroba natomiast to taka, która zagraża życiu człowieka.

W zależności od specyfiki choroby oraz rodzaju pomocy, o którą ubiega się osoba chora (wnioskodawca), brane są pod uwagę między innymi następujące czynniki:

- kryterium dochodowe,
- wydatki ponoszone w związku z zakupem leków,
- wydatki związane z wizytami u specjalistów,
- utrudnienia w podjęciu zatrudnienia.

3. Dane obrazujące problem: 2017, 2018, 2019

Wśród powodów przyznawania pomocy przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, w latach 2017–2019 długotrwała lub ciężka choroba znalazła się na pierwszym miejscu. W ramach pomocy społecznej, osoby chore mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń pomocowych, usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Tab.1. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Liczba rodzin korzystających z pomocy MOPR	7 525	7 022	7 944
Liczba rodzin, u których dominuje problem długotrwałej lub ciężkiej choroby	5 198	5 066	5 372

Źródło: Sprawozdanie roczne MRPiPS-03 Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2017, 2018, 2019.

Jak wynika z powyższych danych od 2017 roku wzrasta liczba rodzin, którym przyznano pomoc z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby.

Usługi opiekuńcze to jedna z form pomocy udzielanej w ramach systemu wsparcia socjalnego. Mogą z niej skorzystać również osoby długotrwale i ciężko chore jeśli potrzebują na co dzień pomocy innych osób, a nie mogą jej uzyskać od osób, które wspólnie z nią mieszkają (np. równie chory współmałżonek) i innych członków rodziny, tzw. wstępnych i zstępnych, czyli dzieci, wnuków, siostr, braci, dalszej rodziny.

Usługi opiekuńcze dzielą się na 3 rodzaje:

- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- specjalistyczne usługi opiekuńcze,
- specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze obejmują pomoc w obszarach:

- zaspokajania codziennych potrzeb życiowych podopiecznego,
- opieki higienicznej nad podopiecznym i jego otoczeniem,
- zabiegów pielęgnacyjnych zalecanych przez lekarza,
- zapewnienia, w miarę możliwości, kontaktów podopiecznego z otoczeniem,
- uczenia i rozwijania niezbędnych umiejętności do samodzielnego życia,
- pielęgnacji jako wsparcia procesu leczenia,
- rehabilitacji fizycznej i usprawniania zaburzonych funkcji organizmu w formie rehabilitacji ruchowej i fizykoterapii, wsparcia psychologicznego – pedagogicznego i terapeutyczno – edukacyjnego oraz terapii logopedycznej,
- zapewnienia dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjnych.

Tab.2. Liczba osób którym przyznano usługi opiekuńcze oraz liczba przyznanych świadczeń

Wskaźnik	Lata	2017	2018	2019
Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia		1 768	1 821	1 798
Liczba świadczeń		1 138 021	1 226 615	1 130 201

Źródło: Sprawozdanie roczne MRPiPS-03 Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2017, 2018, 2019.

Powyższe dane dotyczą ogólnej liczby osób uprawnionych, które otrzymały w danym roku decyzję o uzyskaniu prawa do świadczenia. W 2019 roku było to 1 798 osób i 1 130 201 świadczeń, w 2018 roku 1 821 osób i 1 226 615 świadczeń oraz 1 768 osób w 2017 roku i 1 138 021 świadczeń.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dostosowane są do szczególnych potrzeb wynikających z typu schorzenia. Usługi te świadczone są przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym, np. opiekunkę, pielęgniarkę, rehabilitanta, logopedę – MOPR wykupuje te usługi. O wsparcie w postaci specjalistycznych usług opiekuńczych mogą ubiegać się między innymi osoby, niesamodzielne, niezaradne z powodu różnych zaburzeń (innych niż psychiczne). Warunkiem uzyskania takiej pomocy jest fakt, że osoby te wymagają indywidualnego wsparcia, ponieważ w wyniku pogłębiającej się choroby nie są w stanie zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych.

Tab.3. Liczba osób i liczba przyznanych usług opiekuńczych specjalistycznych

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia	435	404	266
Liczba świadczeń	68 272	72 564	45 346

Źródło: Sprawozdanie roczne MRPiPS-03 Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2017, 2018, 2019.

Powyższe dane dotyczą ogólnej liczby osób uprawnionych, które otrzymały w danym roku decyzję o uzyskaniu prawa do świadczenia w postaci usług opiekuńczych specjalistycznych. W 2019 roku było 266 osób i 45 346 wniosków, w 2018 roku 404 osób i 72 564 wniosków oraz 2017 roku 435 osób i 68 272 wniosków. Powyższe dane ilustrują spadek zarówno osób uzyskujących świadczenie jak i liczbę wypłaconych świadczeń.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi świadczą: pedagog, terapeuta i pracownik socjalny. Ponadto usługi te świadczone są również przez osoby z kwalifikacjami do zawodu m.in. psychologa, pedagoga, logopedy, pracownika socjalnego, terapeuty zajęciowego lub innej profesji dającej wiedzę i umiejętności pozwalające świadczyć tego rodzaju usługi.

W zakresie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi mieszczą się usługi specjalistyczne (wymienione w powyżej) oraz usługi dodatkowe, a mianowicie:

- pomoc mieszkaniowa dla podopiecznego,
- zapewnienie dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi lub niepełnosprawnością intelektualną dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych, jeśli nie mają takiego dostępu zapewnionego.

Tab.4. Liczba osób i liczba przyznanych specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Wskaźnik	Lata	2017	2018	2019
Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia		391	395	408
Liczba świadczeń		134 054	135 176	171 616

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach za lata 2017, 2018, 2019.

Powyższe dane dotyczą ogólnej liczby osób z zaburzeniami psychicznymi, które otrzymały specjalistyczne usługi. W 2019 roku było to 408 osób i 171 616 świadczeń, w 2018 roku 395 osób i 135 176 świadczeń oraz 2017 391 osób i 134 054 świadczeń. Od 2017 roku do 2019 widoczny jest spadek zarówno osób, którym przyznano świadczenie jak i liczby świadczeń.

4. Jakie są przyczyny problemu?

- starzejące się społeczeństwo,
- mniejsza dostępność leczenia specjalistycznego i długi czas oczekiwania na wizyty lekarskie,
- kosztowne procedury medyczne,
- system ochrony zdrowia (przesunięcie opieki długoterminowej i paliatywno-hospicyjnej w kierunku opieki domowej),
- brak punktów pomocy/wsparcia dla członków rodzin osoby długotrwale i ciężko chorej.

5. Jakie są skutki problemu?

- narastająca frustracja wynikająca z ograniczeń w życiu społecznym,
- trudniejsza sytuacja materialna (koszty związane z leczeniem i rehabilitacją),

- marginalizacja w życiu społecznym (np. wiele spraw urzędowych załatwiane jest przez przedstawiciela ustawowego, pełnomocnika, kuratora lub opiekuna prawnego),
- długotrwała i ciężka choroba może być przyczyną powstania niepełnosprawności.

6. Instytucje działające w celu rozwiązania problemu

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, u. Studzienna 2:

- Dział Usług, ul. Studzienna 2,
- Dział Adaptacji Osób Niepełnosprawnych, ul. Studzienna 2,
- Zespół Opieki Społecznej, ul. Bukowa 18,
- Ośrodek Wsparcia Dziennego dla Osób Chorych na Alzheimera, al. Legionów 5,
- Mieszkania chronione ul. Jagiellońska 76,
- Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi:
 - ul. Paderewskiego 37/39B,
 - ul. Ściegiennego 142,
 - ul. Żeromskiego 4/6,
 - ul. Kozia 10/4,
- Mieszkania chronione wspierane dla osób starszych i niepełnosprawnych:
 - ul. Kazimierza Wielkiego 35a,
 - ul. Kazimierza Wielkiego 35b,
 - ul. Leszczyńska 37,
 - ul. Jagiellońska 76.
- Kluby Seniora:
 - Klub Seniora, ul. Naruszewicza 23,
 - Klub Seniora, ul. Tujowa 2,
 - Klub Seniora, ul. św. St. Kostki 4a,
 - Klub Seniora, ul. Żeromskiego 44 (filia Klubu Seniora, ul. św. St. Kostki 4a),
 - Klub Seniora, ul. Nowaka–Jeziorańskiego 75,
 - Klub Seniora, ul. Miodowa 7 (filia Klubu Seniora, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 75),
 - Klub Seniora, ul. Hoża 39,
 - Klub Seniora, Al. Legionów 5,
 - Klub Seniora, ul. Urzędnicza 3 (filia Klubu Seniora, Al. Legionów 5),
 - Klub Seniora, ul. Mała 17/4 (filia Klubu Seniora, Al. Legionów 5),

- Klub Seniora, ul. Konopnickiej 5,
- Klub *Senior +*, ul. Krzemionkowa 1,
- Klub *Senior+*, ul. Warszawska 151.

Klub Seniora przy ul. Małej 17/4 funkcjonował do 30 września 2019 roku, natomiast Klub Seniora przy ul. Miodowej 7 funkcjonował do 7 listopada 2019 roku. Od 1 października 2019 roku został otwarty Klub Senior+ mieszczący się przy ul. Warszawskiej 151.

Zespoły leczenia środowiskowego

W Kielcach funkcjonują trzy zespoły leczenia środowiskowego, których celem jest zapewnienie pacjentom świadczeń zdrowotnych w środowisku społecznym:

- Zespół Leczenia Środowiskowego, ul. Wiosenna 1A;
- Zespół Leczenia Środowiskowego, ul. Kusocińskiego 59;
- Zespół Leczenia Środowiskowego (Domowego), ul. Mieszka I 48.

Domy Pomocy Społecznej (DPS):

- DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych im. Jana Pawła II, ul. Jagiellońska 76,
- DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych im. prof. A. Kępińskiego, ul. Jagiellońska 76,
- DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych im. F. Malskiej, ul. Tarnowska 10,
- DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych im. Jana i Marysieńki Sobieskich, ul. Króla Jana III Sobieskiego 30,
- DPS dla kobiet przewlekle psychicznie chorych im. Św. Brata Alberta, ul. Żeromskiego 4/6,
- DPS Polskiego Związku Niewidomych, ul. Złota 7,
- DPS Dom Seniora Aktywni Zawsze dla osób w podeszłym wieku Fundacji *Więź Pokoleń*, ul. Peryferyjna 15.

Rodzinne domy pomocy (RDP):

- RDP, ul. Kruszelnickiego 76 B,
- RDP, ul. Kruszelnickiego 76 D,
- RDP, ul. Kruszelnickiego 76 E,
- RDP, ul. Kolonia 11.

Lokale aktywizujące, ul. Jagiellońska 76

Hospicja:

- Hospicja stacjonarne:
 - Hospicjum stacjonarne im. św. Matki Teresy z Kalkuty, ul. Mieszka I 48C.
- Hospicja domowe:
 - Hospicjum domowe im. św. Matki Teresy z Kalkuty, ul. Mieszka I 48C,
 - Hospicjum domowe dla dzieci i dorosłych im. Św. Franciszka z Asyżu, ul. Jaworskiego 22/6,
 - Hospicjum domowe Niepubliczny Specjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej GOMED, ul. Al. IX Wieków Kielc 8/28.

Zakłady Opiekuńczo-Lecznicze w Kielcach:

- Zakład Opiekuńczo-Leczniczy dla kobiet, ul. Wesoła 45,
- Zespół Placówek Opiekuńczo-Leczniczych, ul. Mieszka I 48c,
- Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy w Kielcach, ul. Króla Jana III Sobieskiego 30.

Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym i osobom w podeszłym wieku:

- Pensjonat Opiekuńczo-Rehabilitacyjny *Nasz Dom*, ul. Tobrucka 19,
- Centrum Opieki Długoterminowej w Kielcach, ul. Ściegiennego 229.

7. Analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• Pomoc świadczona w jednostkach organizacyjnych MOPR• Rozwinięta infrastruktura ośrodków specjalistycznych dla osób przewlekle chorych• Działalność organizacji pozarządowych działających na rzecz osób chorych• Działalność Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności	<ul style="list-style-type: none">• Długi czas oczekiwania na wizytę u lekarza specjalisty• Niewystarczająca liczba lekarzy specjalistów• Wysokie koszty leczenia specjalistycznego• Niewystarczające zasoby kadrowe ochrony zdrowia (pielęgniarki) oraz łóżkowe (np. opieka długoterminowa,

<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzone przez gminę programy profilaktyki zdrowotnej • Działalność Kieleckiej Rady Seniorów • Rozwój sieci wsparcia dla rodzin z osobami z zaburzeniami psychicznymi • Utworzenie wydziału lekarskiego na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego. 	<p>geriatria)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niezadowalający stan techniczny infrastruktury części podmiotów leczniczych w zakresie budynków oraz aparatury i sprzętu medycznego • Rosnące zapotrzebowanie na usługi zdrowotne, w tym w związku ze starzeniem się • Zła jakość powietrza i jego wpływ na zdrowie
<p>Szanse</p>	<p>Zagrożenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Usprawnienie systemu rejestracji do lekarzy specjalistów • Szybki dostęp do informacji dotyczącej m.in. infrastruktury zdrowotnej dzięki informatyzacji • Rozwój e-usług (zakupy, poradnictwo) 	<ul style="list-style-type: none"> • Trudna sytuacja finansowa osób chorych i ich rodzin • Wzrastająca liczba osób długotrwale i ciężko chorych w związku ze starzeniem się społeczeństwa • Marginalizacja problemów osób z zaburzeniami psychicznymi • Niska świadomość osób chorych o przysługujących im uprawnieniach • Brak programów profilaktycznych dotyczących zdrowia psychicznego • Mała liczba kampanii kształtujących pozytywne postawy wobec osób z zaburzeniami psychicznymi

8. Rekomendacje

Kontynuowanie działań w zakresie:

- świadczenie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług o opiekuńczych dla osób z długotrwałą lub ciężką chorobą,
- upowszechnianie informacji o możliwości skorzystania przez osoby długotrwale lub ciężko chore oraz ich rodziny z poradnictwa psychologicznego, prawnego i rodzinnego,

- realizowanie działań profilaktycznych na rzecz zdrowia psychicznego.
- rozwijanie infrastruktury pomocy instytucjonalnej działającej na rzecz osób ze zdiagnozowanym zespołem dementywnym/ ołępiennym i chorobą Alzheimera

II. Diagnoza potrzeb w zakresie pomocy społecznej – Niepełnosprawność

1. Na czym polega problem?

Osoby niepełnosprawne doświadczają złożonych problemów w wielu ważnych obszarach codziennego funkcjonowania, m.in. w edukacji, pracy zawodowej, w komunikowaniu się oraz dostępie do usług rehabilitacyjnych. Osoby te napotykają szereg barier (np. architektoniczne, komunikacyjne, techniczne), których skutkiem jest wycofanie się z różnych form aktywności. Chociaż powyższe utrudnienia są systematycznie usuwane, to jednak analizowana grupa osób najbardziej doświadcza marginalizacji i stygmatyzacja dotyczy także ich opiekunów, dlatego bardzo pożądane są różne formy wsparcia dla obu tych grup. Doświadczenie marginalizacji przez osoby niepełnosprawne potęguje sytuacja materialna, poczucie bezsilności i krzywdzące stereotypy.

Różnorodność problemów zdrowotnych powoduje konieczność dostosowania pomocy do indywidualnych potrzeb osoby.

2. Kogo dotyczy?

Zgodnie z ustawą o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, osoba niepełnosprawna to osoba, której stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności ogranicza zdolności do wykonywania pracy zawodowej¹.

Zapisy ustawy dotyczą osób, których niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem wydanym przez organ do tego uprawniony, czyli osoby niepełnosprawnej prawnie. Funkcjonujący w Polsce system orzekania o niepełnosprawności jest dwuinstancyjny. Rozróżniane są dwa rodzaje orzecznictwa, funkcjonujące na podstawie odrębnych aktów prawnych i realizowane przez odrębne instytucje:

1. Orzekanie o niezdolności do pracy dla celów rentowych – prowadzone jest przez lekarza orzecznika i komisje lekarskie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS), lekarza rzeczoznawcę i komisje lekarskie Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) oraz komisje lekarskie podległe Ministerstwu Obrony Narodowej i Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Lekarz orzecznik wydaje orzeczenie o niezdolności do pracy. Oznacza to, że odpowiednio do stanu zdrowia, sprawności organizmu, wieku, zawodu,

¹Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

wykonywanej pracy, możliwości dalszego wykonywania pracy zarobkowej, a także możliwości przywrócenia zdolności do pracy przez leczenie, rehabilitację lub przekwalifikowanie zawodowe, kwalifikuje osobę jako:

- całkowicie niezdolną do pracy oraz samodzielnej egzystencji,
- całkowicie niezdolną do pracy,
- częściowo niezdolną do pracy.

Samo orzeczenie o niezdolności do pracy nie jest równoznaczne z prawem do renty.

Prawo do renty ma osoba, która spełni łącznie następujące warunki:

- jest niezdolna do pracy,
- ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy,
- niezdolność do pracy powstała w określonych ustawą okresach składkowych (okres zatrudnienia, okres ubezpieczenia) i nieskładkowych (np. w okresie pobierania zasiłku chorobowego lub opiekuńczego) albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

2. Orzecznictwo dla celów pozarentowych – do orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności powołane są na terenie Kielc: Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności jako organ I instancji oraz Wojewódzki Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności działający jako II instancja–odwoławcza.

Orzekanie o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności jest orzecznictwem dla celów pozarentowych, w celu korzystania z ulg i uprawnień. W przypadku osób zameldowanych na podstawie odrębnych przepisów na terenie gminy Kielce lub na jej terenie przebywających, właściwym miejscowo, w celu uzyskania orzeczenia jest Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, funkcjonujący w strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach.

Osoba może mieć orzeczoną:

- znaczny stopień niepełnosprawności – zalicza się do niego osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy tylko w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.
- umiarkowany stopień niepełnosprawności – zalicza się do niego osobę o naruszonej sprawności organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie

w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych;

- lekki stopień niepełnosprawności – zalicza się do niego osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu ze zdolnością, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną, lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne².

Osoby, które nie ukończyły 16. roku życia zaliczane są do osób niepełnosprawnych, jeżeli mają naruszoną sprawność fizyczną lub psychiczną o przewidywanym okresie trwania powyżej 12 miesięcy, z powodu wady wrodzonej, długotrwałej choroby lub uszkodzenia organizmu, powodującą konieczność zapewnienia im całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne osobie w danym wieku³.

3. Dane obrazujące problem: 2017, 2018, 2019

Orzecznictwo pozarentowe na terenie miasta prowadzi Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności.

Tab. 5. Dane Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności za lata 2017–2019

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Liczba wydanych orzeczeń o stopniu niepełnosprawności	6 127	6 886	7 033
Liczba wydanych orzeczeń o niepełnosprawności	898	914	869
Liczba wydanych <i>Legitymacji Osoby Niepełnosprawnej</i>	3 372	3 979	3 935
Liczba wydanych <i>Legitymacji Osoby Niepełnosprawnej, która nie ukończyła 16. roku życia</i>	361	379	374
Liczba wydanych kart parkingowych	1 333	1 395	1 699

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach za lata 2017, 2018, 2019.

²Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

³ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Jak wynika z powyższych danych w 2019 roku Zespół przyjął 7 028 wniosków o ustalenie stopnia niepełnosprawności oraz 850 wniosków o ustalenie niepełnosprawności, czyli więcej o 150 w 2018 roku i o 1018 w 2017 roku.

W 2019 roku Zespół wydał razem 7 902 orzeczeń dla osób powyżej 16 roku życia, jak i osób do 16. roku życia, czyli o 102 (1,3%) mniej niż w 2018 roku i o 877 (11,1%) mniej w 2017 roku.

Tab. 6. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc z powodu niepełnosprawności w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Liczba rodzin korzystających z pomocy MOPR	7 525	7 022	7 944
Liczba rodzin, u których dominuje problem niepełnosprawności	3 415	3 249	4 760

Źródło: Sprawozdanie roczne MRPiPS-03 Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2017, 2018, 2019.

Jedną z przyczyn korzystania z systemu pomocy społecznej był problem niepełnosprawności występujący u co najmniej jednego członka rodziny. Liczba środowisk, u których dominuje problem niepełnosprawności w 2019 roku wynosiła 4 760, czyli 59,9% ogółu rodzin korzystających z pomocy MOPR, w 2018 roku było to 3 249, czyli 46,3%, a w 2017 roku 3 415, czyli 45,1%. Należy zauważyć, że liczba rodzin, u których dominuje problem niepełnosprawności gwałtownie wzrosła w 2019 roku przy równoczesnym wzroście liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Tab. 7. Środki finansowe przeznaczone na rehabilitację społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Kwota środków przeznaczonych na działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej	3 595 688	3 599 235	3 983 436
Kwota środków wykorzystanych na działania z zakresu rehabilitacji zawodowej	945 169	1 030 000	971 201
Kwota środków wykorzystanych na działania z zakresu rehabilitacji społecznej	2 641 519	2 569 235	3 012 227

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach za lata 2017, 2018, 2019.

W 2019 roku w stosunku do lat poprzednich wzrosła kwota środków finansowych przeznaczonych na rehabilitację społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych o 9,6% w stosunku do 2018 roku i o 9,7% w stosunku do 2017 roku. W 2019 roku o wykorzystana kwota przeznaczona na zadania z zakresu rehabilitacji społecznej była o 14,7% wyższa w stosunku do roku poprzedniego.

Kwoty przeznaczone na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej nie wystarczały na realizację wszystkich potrzeb. Bez rozpatrzenia zostawały najczęściej wnioski dotyczące rozpoczęcia działalności gospodarczej i tworzenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych. Z zakresu rehabilitacji społecznej bez rozpatrzenia pozostawały wnioski z zakresu: zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, turnusów rehabilitacyjnych i likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych.

Tab. 8. Liczba osób, które skorzystały ze świadczeń z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej.

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Zadania z zakresu rehabilitacji społecznej			
Dofinansowanie turnusów rehabilitacyjnych	453	471	544
Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się	62	62	75
Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki	1 970	2 340	1 509
Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	680	675	985
Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej			
Dokonywanie zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej	10	8	12
Przyznawanie jednorazowych środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej	9	15	12
Finansowanie kosztów szkoleń i przekwalifikowania zawodowego osób niepełnosprawnych	3	2	2
Zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu / staże, przygotowanie zawodowe, prace interwencyjne	20	20	11

Źródło: Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach za lata 2017, 2018, 2019.

Z działań z zakresu rehabilitacji społecznej w 2019 roku najwięcej osób skorzystało z dofinansowania sportu, kultury, rekreacji i turystyki, jednak było ich mniej w stosunku do lat poprzednich. Z dofinansowania z zakresu sportu, kultury, rekreacji i turystyki korzystają organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych, w ramach tych środków organizowane są m.in. pikniki, konkursy czy wycieczki. Z takiej formy pomocy w 2019 roku skorzystało 1 509 osób, a w 2018 roku 2 340 osób. Z kolei z zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze – w 2019 roku skorzystało 985 osób, czyli o 31,5% więcej niż w 2018 roku i o 31% więcej niż w 2017 roku.

Z zakresu rehabilitacji zawodowej najczęściej korzystano ze środków przeznaczonych na przyznawanie jednorazowych środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej oraz na dokonywanie zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawne.

Osoba niepełnosprawna może być zarejestrowana w Miejskim Urzędzie Pracy jako:

- bezrobotny, który posiada ustaloną niepełnosprawność, jednak nie jest uprawniony m.in. do renty z tytułu niezdolności do pracy, renty socjalnej, zasiłku stałego;
- poszukujący pracy, który oprócz ustalonej niepełnosprawności jest uprawniony m.in. do renty z tytułu niezdolności do pracy, renty socjalnej, zasiłku stałego⁴.

Tab. 9. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych Miejskim Urzędzie Pracy w Kielcach

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Liczba osób zarejestrowanych w MUP	6 349	6 024	5 356
Liczba rodzin u których dominuje problem niepełnosprawności	555	541	526

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań MPiPS-01 Miejskiego Urzędu Pracy za lata 2017, 2018, 2019.

Osoba z orzeczonym stopniem o niepełnosprawności, która jest zdolna do podjęcia zatrudnienia w co najmniej połowie wymiaru czasu pracy, posiadająca status bezrobotnego może skorzystać ze wszystkich usług urzędu pracy i instrumentów przewidzianych dla osoby bezrobotnej. Osoby te znajdują się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W 2019 roku było

⁴<http://psz.praca.gov.pl/dla-bezrobotnych-i-poszukujacych-pracy/dla-niepelnosprawnych>, data dostępu: 11.05.2020.

zarejestrowanych 526 osób niepełnosprawnych, co stanowiło 9,8% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, w 2018 roku było ich 541 (9,0%), a w 2017 roku 555 (8,7%).

4. Jakie są przyczyny problemu?

- niski poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych,
- nieskuteczne doradztwo zawodowe na poziomie edukacji szkolnej, jak i pracy z osobami dorosłymi (brak punktów doradczych wyspecjalizowanych w pracy z osobami niepełnosprawnymi),
- niska świadomość pracodawców dotycząca ulg wynikających z zatrudnienia osoby niepełnosprawnej,
- niewystarczające wsparcie ze strony państwa dotyczące rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych,
- stereotypowy obraz pracownika z niepełnosprawnością,
- niedostateczne dostosowanie przestrzeni publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- utrudnienia w załatwieniu spraw urzędowych z powodu braku wyspecjalizowanych pracowników np.: tłumacza języka migowego.

5. Jakie są skutki problemu?

- osoby niepełnosprawne posiadają wykształcenie niezgodne ze swoimi predyspozycjami i umiejętnościami,
- marginalizacja w życiu społecznym (np. wiele spraw urzędowych załatwiane jest przez przedstawiciela ustawowego, pełnomocnika, kuratora lub opiekuna prawnego),
- trudniejsza sytuacja materialna niepełnosprawnych (m.in. brak pracy, koszty związane z leczeniem i rehabilitacją),
- narastająca frustracja wynikająca z ograniczeń w życiu społecznym,
- roszczeniowe podejście do życia,
- brak punktów pomocy/wsparcia dla członków rodzin osoby niepełnosprawnej.

6. Instytucje działające w celu rozwiązania problemu

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach:

- Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, ul. Zamenhofska 4,
- Dział Adaptacji Osób Niepełnosprawnych, ul. Studzienna 2,
- Dział Usług, ul. Studzienna 2,

- Ośrodek Wsparcia dla Osób z Chorobą Alzheimera, al. Legionów 5,
- Zespół ds. Oparcia Społecznego, ul. Bukowa 18,
- Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi:
 - ul. Paderewskiego 37/39B,
 - ul. Żeromskiego 4/6,
 - ul. Ściegiennego 142,
 - ul. Kozia 10/4,
- Mieszkania chronione – wspierane dla osób starszych i niepełnosprawnych:
 - ul. Kazimierza Wielkiego 35a,
 - ul. Kazimierza Wielkiego 35b,
 - ul. Leszczyńska 37,
 - ul. Jagiellońska 76.
- Środowiskowe Domy Samopomocy:
 - Środowiskowy Dom Samopomocy typu A ,ul. Miodowa 7,
 - Środowiskowy Dom Samopomocy typu B, ul. Okrzei 8,
 - Środowiskowy Dom Samopomocy typu B, ul. Kołłątaja 4,
 - Środowiskowy Dom Samopomocy typu B, ul. Orzeszkowej 53,
 - Środowiskowy Dom Samopomocy typu C, ul. Krzemionkowa 1.

Warsztat Terapii Zajęciowej:

- ul. Krzemionkowa 1,
- ul. Słoneczna 9.

Lokale aktywizujące dla osób niepełnosprawnych, w szczególności dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej, ul. Nowowiejska 14.

Caritas Diecezji Kieleckiej:

- Środowiskowy Dom Samopomocy dla chorych na Alzheimera, ul. Urzędnicza 16a,
- Zakład Aktywności Zawodowej, ul. Wesoła 52a.

Stowarzyszenie *Nadzieja Rodzinie*:

- Środowiskowy Dom Samopomocy typu B i C, ul. Mielczarskiego 45,
- Zakład Aktywności Zawodowej, ul. Karczówkowska 36.

Lokale aktywizujące dla osób starszych i niepełnosprawnych, ul. Jagiellońska 76.

Polskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną koło w Kielcach, ul. Chęcińska 23:

- Ośrodek Wczesnej Interwencji, oś. Na Stoku 42a,
- Ośrodek Rehabilitacyjno Edukacyjno-Wychowawczy, ul. Chęcińska 23,
- Ośrodek Rehabilitacji Diennej Dzieci i Młodzieży, ul. Chęcińska 23,
- Klub Terapeutyczno–Integracyjny, ul. Chęcińska 23,
- Mieszkanie treningowe, ul. Sandomierska 126.

Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział Kielce, ul. Mieszka I 79:

- Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Terapeutyczno-Wychowawczy, ul. Krakowska 360,
- Niepubliczne Przedszkole Specjalne dla Dzieci z Autyzmem Słowicza Ferajna, ul. Krakowska 360,
- Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób z Autyzmem, ul. Mieszka I 79,
- NZOZ Poradnia dla osób z Autyzmem, ul. Mieszka I 79.

Świętokrzyski Zespół Regionalny Koalicji na rzecz Zdrowia Psychicznego, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 75.

- Kielecki Dom pod Fontanną (KDpF), ul. Nowaka – Jeziorańskiego 75.

Zakłady Pracy Chronionej:

- KARABELA-CK sp. z o.o. ul. Warszawska 34,
- KUMAN-ART AZ S.J. ul. Batalionów Chłopskich 61,
- MEBLODEX-BIS ul. Działkowa 27,
- MUSI Sp. z o.o. ul. Paderewskiego 14,
- ODZIEŻ ROBOCZA S.J. ul. Krakowska 25,
- ZDROWIE Zakład Kompleksowych Domowych Świadczeń Zdrowotnych i Promocji Zdrowia ul. Karczówkowska 45,
- Grupa GT Ochrona Sp. z o.o. ul. Chałubińskiego 42,
- Zakład Produkcyjno–Handlowy Związku Niewidomych Sp. z o.o. ul. Hauke-Bosaka 7,
- STW SYSTEM Sp. z o.o. ul. Ściegiennego 252,
- PUP MAAG Krzysztof Buszko ul. Hauke Bosaka 1

Program Opieka wytchnieniowa

Program kierowany jest do dzieci i osób niepełnosprawnych, których członkowie rodzin lub opiekunowie wymagają wsparcia w postaci czasowej przerwy w sprawowaniu opieki oraz zwiększenie swoich kompetencji, umiejętności i wiedzy w zakresie opieki nad tymi osobami.

Warunkiem skorzystania z programu jest sprawowanie opieki nad osobą niepełnosprawną w stopniu znacznym lub dzieckiem posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby.

Opieka wytchnieniowa realizowana jest w trzech modułach:

- I. świadczenie usługi opieki wytchnieniowej w ramach pobytu dziennego w:
 - miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej,
 - ośrodka wsparcia prowadzonym jako zadanie własne samorządu,
 - innym miejscu wskazanym przez uczestnika Programu lub jego opiekuna prawnego, które otrzyma pozytywną opinię gminy/powiatu realizującego Program.
- II. świadczenie usługi opieki wytchnieniowej w ramach pobytu całodobowego w:
 - ośrodka wsparcia prowadzonym jako zadanie własne samorządu,
 - w ośrodku/placówce zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym wpisaną do rejestru właściwego wojewody,
 - innym miejscu wskazanym przez uczestnika Programu lub jego opiekuna prawnego, które otrzyma pozytywną opinię gminy/powiatu realizującego Program.
- III. świadczenie usługi opieki wytchnieniowej poprzez zapewnienie członkom rodziny lub opiekunom możliwości skorzystania ze specjalistycznego poradnictwa (psychologicznego lub terapeutycznego) oraz wsparcia w zakresie nauki pielęgnacji, rehabilitacji, dietetyki.

Program Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych

Strategicznym celem programu jest zapewnienie wsparcia w postaci usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób niepełnosprawnych w wieku do 75. roku życia posiadających orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności i dzieci do 16. roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności ze wskazaniami:

- konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji,
- konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji (z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla

osób z zaburzeniami psychicznymi), wsparcia i pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających ze stanu zdrowia, w ramach usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych

Program Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej

Celem programu jest wprowadzenie usługi asystenta jako formy ogólnodostępnego wsparcia dla pełnoletnich osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Osoby te mogą skorzystać bezpłatnie z pomocy asystenta m.in. przy wykonywaniu codziennych czynności, załatwieniu spraw urzędowych czy podejmowaniu aktywności społecznej. Usługa asystenta nie wymaga przeprowadzenia wywiadu środowiskowego i wydania decyzji administracyjnej.

Projekt Alzheimer – model usług społecznych dla osób niesamodzielnych w Kielcach

Celem projektu jest zwiększenie dostępności i jakości usług opiekuńczych dla osób niesamodzielnych/niepełnosprawnych ze zdiagnozowanym zespołem demencyjnym/otępiennym i chorobą Alzheimera oraz zwiększenie wiedzy, kompetencji i umiejętności ich opiekunów w sprawowaniu opieki. W ramach realizowanego projektu utworzono filię Ośrodka Wsparcia Dziennego dla Osób Chorych na Alzheimera, zwiększono zakres i formy wsparcia w już istniejącym Ośrodku Wsparcia Dziennego dla Osób Chorych na Alzheimera oraz podejmuje się działania mające na celu podniesienie wiedzy, kompetencji i umiejętności opiekunów.

7. Analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wykwalifikowana kadra pomocy społecznej • Rozwinięta infrastruktura ośrodków specjalistycznych dla dorosłych (środowiskowe domy samopomocy, warsztaty terapii zajęciowej) • Działalność klubów i stowarzyszeń sportowych zrzeszających niepełnosprawnych sportowców 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak Pełnomocnika ds. osób niepełnosprawnych • Długie oczekiwanie na usługi rehabilitacyjne świadczone w ramach Narodowego Funduszu Zdrowia • Mała liczba zakładów pracy chronionej, zakładów aktywności zawodowej • Niski poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych i mała aktywność

<ul style="list-style-type: none"> • Działalność organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych • Rozwiązania prawne regulujące wsparcie i ulgi dla osób niepełnosprawnych (m.in. Wsparcie rodzin z niepełnosprawnymi dziećmi Za życiem, Ustawa o szczególnych rozwiązaniach wspierających osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności) • Działalność Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności i ZUS • Powstanie miejsc opieki żłobkowej dostosowanych dla potrzeb dzieci niepełnosprawnych • Prowadzone przez gminę programy profilaktyki zdrowotnej • Rozwój sieci wsparcia dla rodzin osób niepełnosprawnych 	<p>zawodowa tych osób</p> <ul style="list-style-type: none"> • Roszczeniowa postawa osób niepełnosprawnych • Małe zainteresowanie pracodawców zatrudnianiem osób niepełnosprawnych • Brak bezpłatnych szkoleń dla osób opiekujących się swoimi ciężko chorymi bliskimi w domach.
<p>Szanse</p>	<p>Zagrożenia</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie finansowe PFRON oraz Funduszu Pracy MUP dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne • Prowadzenie skutecznej, odpowiadającej na potrzeby osób starszych polityki senioralnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego • Trudna sytuacja finansowa osób niepełnosprawnych • Niezaspakajanie potrzeb osób niepełnosprawnych ze środków PFRON • Wzrastająca liczba osób niepełnosprawnych w wieku poprodukcyjnym w związku ze starzeniem się społeczeństwa • Marginalizacja problemów osób niepełnosprawnych intelektualnie i z zaburzeniami psychicznymi

	<ul style="list-style-type: none"> • Niska świadomość osób niepełnosprawnych o przysługujących im uprawnieniach • Mała liczba kampanii kształtujących pozytywne postawy wobec osób niepełnosprawnych
--	--

8. Rekomendacje

a) kontynuowanie działań w zakresie:

- ułatwiania udziału osobom niepełnosprawnym w życiu społecznym poprzez dofinansowanie zakupu przedmiotów ortopedycznych, sprzętu rehabilitacyjnego i uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych,
- prowadzenia poradnictwa psychologicznego, prawnego i rodzinnego dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin,
- przygotowywanie wychowanków pieczy zastępczej do samodzielności,
- poprawy warunków mieszkaniowych osób niepełnosprawnych poprzez dofinansowanie likwidacji barier technicznych i architektonicznych
- świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych.

b) powołanie w mieście Pełnomocnika ds. osób niepełnosprawnych.

III. Diagnoza potrzeb w zakresie pomocy społecznej – Bezrobocie

1. Na czym polega problem?

Z danych Miejskiego Urzędu Pracy w Kielcach (MUP) wynikało, że bezrobocie w pewnej mierze ma charakter sezonowy i wiąże się z cyklicznością pracy w wielu sektorach gospodarki. Wciąż ponad połowę zarejestrowanych stanowiły osoby długotrwale bezrobotne. Ponad jedna czwarta nie miała żadnych kwalifikacji zawodowych, czy jakiegokolwiek doświadczenia w pracy zawodowej. Coraz częściej kieleccy pracodawcy mieli problem ze znalezieniem kandydatów do pracy z niezbędnymi kompetencjami i kwalifikacjami zawodowymi. Rozbieżności pomiędzy warunkami zatrudnienia (np. praca w delegacji, tryb zmianowy) a oczekiwaniami kandydatów do pracy (m.in. wysokość wynagrodzenia, warunki pracy) również utrudniały znalezienie odpowiedniego pracownika⁵.

2. Kogo dotyczy?

Zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, za osobę bezrobotną uważa się osobę w wieku aktywności zawodowej, niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub w danej służbie albo innej pracy zarobkowej albo jeżeli jest osobą niepełnosprawną, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy, nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem uczącej się w szkole dla dorosłych lub przystępującej do egzaminu eksternistycznego z zakresu programu nauczania tej szkoły lub w szkole wyższej, gdzie studiuje na studiach niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania stałego lub czasowego powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej⁶.

3. Dane obrazujące problem: 2017, 2018, 2019

Stopa bezrobocia w Kielcach na koniec grudnia 2019 roku wynosiła 4,8%, co oznacza spadek w stosunku do 2017 roku o 1,0%. Stopa bezrobocia w Kielcach była niższa od wysokości ogólnopolskiej stopy bezrobocia oraz Województwa Świętokrzyskiego, która wynosiła pod koniec grudnia 2019 roku odpowiednio 5,2% i 7,9%⁷.

⁵ Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach, *Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2018 roku*, Kielce 2019, s. 11.

⁶ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

⁷ <https://mupkielce.praca.gov.pl/stopa-bezrobocia>, data dostępu: 04.05.2020

Tab. 10. Liczba osób bezrobotnych w Kielcach

Wskaźnik	Lata	2017	2018	2019
Liczba osób zarejestrowanych		6 349 (3 022 kobiety)	6 024 (2 896 kobiet)	5 356 (2 527 kobiet)
- w tym z prawem do zasiłku		729 (386 kobiet)	741 (382 kobiety)	683 (362 kobiety)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Meldunki Miejskiego Urzędu Pracy za lata 2017, 2018, 2019.

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP systematycznie spadała. Na koniec 2019 roku było 5 356 osób, analogicznie w 2017 roku było 6 349, czyli mniej o 993 osób. Najliczniejszą grupę osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy stanowiły osoby długotrwale bezrobotne, osoby po 50. roku życia i osoby bez kwalifikacji⁸.

Tab. 11. Liczba osób zarejestrowanych w Miejskim Urzędzie Pracy będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Kielcach

Wskaźnik	Lata	2017	2018	2019
Długotrwale bezrobotni		3 659 (1 778 kobiet)	3 177 (1 556 kobiet)	2 817 (1 366 kobiet)
Osoby powyżej 50. roku życia		1 965 (659 kobiet)	1 800 (567 kobiet)	1 630 (510 kobiet)
Osoby bez kwalifikacji zawodowych		1 249 (607 kobiet)	1 185 (587 kobiet)	1 048 (519 kobiet)
Osoby do 30. roku życia		1 172 (674 kobiety)	1 164 (695 kobiet)	953 (547 kobiet)
Osoby posiadające co najmniej jedno dziecko do 6. roku życia		1 085 (889 kobiet)	1 078 (911 kobiet)	903 (782 kobiety)
Osoby niepełnosprawne		555 (240 kobiet)	541 (235 kobiet)	526 (220 kobiet)
Osoby w wieku do 25. roku życia		407 (216 kobiet)	414 (225 kobiet)	349 (186 kobiet)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań MPiPS-01 Miejskiego Urzędu Pracy za lata 2017, 2018, 2019.

Osoby długotrwale bezrobotne miały trudności z odnalezieniem się na rynku pracy. Wynikało to m.in. z długiego pozostawania bez zatrudnienia, bierności, niskich kwalifikacji

⁸<https://mupkielce.praca.gov.pl/documents/3539402/8873631/Grudzie%C5%84%202019/3f1a96f7-21d4-4339-a01d-491b62570e94?t=1578638784466>, data dostępu: 04.05.2020.

lub uprawnień. Liczba osób w tej kategorii zarejestrowanych w MUP systematycznie spadała – w 2017 roku było ich 3 659, a w 2019 roku 2 817, czyli mniej o 842 osoby. W 2017 roku stanowili oni 57,6% wszystkich osób zarejestrowanych, a w 2019 roku – 52,6%. Kolejną grupą bezrobotnych znajdującą się w trudnej sytuacji na rynku pracy były osoby po 50. roku życia oraz osoby bez kwalifikacji zawodowych. W 2019 roku osoby te stanowiły odpowiednio 30,4% i 19,6% wszystkich zarejestrowanych w MUP.

Tab. 12. Liczba osób zarejestrowanych w Miejskim Urzędzie Pracy według wieku

Wskaźnik	Lata	2016	2017	2018
18-24		634 (330 kobiet)	407 (216 kobiet)	414 (225 kobiet)
25-34		2 293 (1 327 kobiet)	1 711 (1 018 kobiet)	1 635 (994 kobiety)
35-44		2 013 (1 058 kobiet)	1 618 (848 kobiet)	1 562 (833 kobiety)
45-54		1 631 (700 kobiet)	1 270 (544 kobiety)	1 162 (497 kobiet)
55-59		1 081 (470 kobiet)	897 (396 kobiet)	816 (347 kobiet)
60≤		674 (105 kobiet)	446 (0 kobiet)	435 (0 kobiet)
Razem		8 326	6 349	6 024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Mieście Kielce w 2018 roku oraz Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Mieście Kielce w 2017 roku Miejskiego Urzędu Pracy.

Na koniec 2018 roku najliczniejszą grupą bezrobotnych w MUP były osoby w wieku 25–34 oraz 35–44 lata, a ich udział w ogólnej licznie zarejestrowanych wynosił odpowiednio 27,1% i 25,9%. W grupie najmłodszych bezrobotnych w wieku 18–24 lata pracy poszukiwało 414 osób, tj. 6,9%. Udział bezrobotnych z pozostałych grup wiekowych wynosił: 45–54 lata – 19,3%, 55–59 lat – 13,6%, 60 lat i więcej – 7,2%. W porównaniu do 2016 roku zanotowano zmniejszenie udziału osób w przedziałach wiekowych: 18–24 lata (7,6%), 25–34 lata (27,5%), 45–54 lata (19,6%) oraz 60 lat i więcej (8,1%), natomiast wzrósł udział osób w grupach wiekowych: 35–44 lata (24,2%) oraz 55–59 lat (13,0%).

Tab. 13. Liczba osób zarejestrowanych w Miejskim Urzędzie Pracy według wykształcenia

Wskaźnik	Lata	2016	2017	2018
Wyższe		2 139	1 770	1 733
Policealne i średnie zawodowe		1 972	1 482	1 371
Średnie ogólnokształcące		950	672	632
Zasadnicze zawodowe		1 776	1 300	1 241
Gimnazjalne i poniżej		1 489	1 125	1 047
Razem		8 326	6 349	6 024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Mieście Kielce w 2018 roku oraz Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Mieście Kielce w 2017 roku Miejskiego Urzędu Pracy.

Osoby bezrobotne z wyższym wykształceniem oraz policealnym i średnim zawodowym stanowiły najliczniejszą grupę zarejestrowanych – odpowiednio 28,8% i 22,8% w 2018 roku. Nadal na wysokim poziomie utrzymywał się udział osób posiadających wykształcenie gimnazjalne i poniżej – były to 17,4% w 2018 roku, czyli porównywalnie do 2016 roku.

Tab. 14. Liczba osób zarejestrowanych w Miejskim Urzędzie Pracy według stażu pracy

Wskaźnik	Lata	2016	2017	2018
Do 1 roku		1 864	1 439	1 352
1-5		1 681	1 321	1 343
5-10		1 278	987	940
10-20		1 239	985	906
20-30		887	656	560
30≤		320	208	198
Bez stażu		1 057	753	725
Razem		8 326	6 349	6 024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Mieście Kielce w 2018 roku oraz Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Mieście Kielce w 2017 roku Miejskiego Urzędu Pracy.

Pod koniec 2019 roku liczba bezrobotnych bez stażu pracy wynosiła 725 osób, czyli 12,0% wszystkich zarejestrowanych w MUP. W odniesieniu do 2017 roku analizowana grupa zmniejszyła się o 332 osoby, a jej udział w strukturze bezrobotnych wynosił 12,7%. Wśród bezrobotnych poprzednio pracujących, najwięcej osób posiadało staż pracy: do 1 roku – 22,5%, od 1 do 5 lat – 22,3% oraz od 5 do 10 lat – 15,6%. Kolejne grupy, to bezrobotni

legitymujący się długim stażem pracy od 10 do 20 lat – 15,0% oraz od 20 do 30 lat – 9,3%. Najmniej liczną grupą były osoby z najdłuższym stażem pracy 30 lat i więcej - 3,3%.

Jedną z głównych przyczyn korzystania z systemu pomocy społecznej był problem bezrobocia występujący u co najmniej jednego członka rodziny. Liczba środowisk korzystających z pomocy z tego powodu w 2019 roku wynosiła 20,5% ogółu rodzin, a w 2017 roku było to 33,0%.

Tab. 15. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc z powodu bezrobocia w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Liczba rodzin korzystających z pomocy MOPR	7 525	7 022	7 944
Liczba rodzin, u których dominuje problem bezrobocia	2 484	1 956	1 628

Źródło: Sprawozdanie roczne MRPiPS-03 Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2017, 2018, 2019.

W 2019 roku 546 osób długotrwale bezrobotnych skorzystało z pomocy Klubu Integracji Społecznej MOPR (KIS). Wsparcie to polegało na udzielaniu informacji na temat aktualnych ofert pracy, doradztwie w zakresie dalszego kształcenia, pomocy w przygotowaniu lub redagowaniu dokumentów aplikacyjnych, informacji o aktualnych ofertach szkoleń, kursów lub przygotowaniu do rozmowy kwalifikacyjnej.

Od 2016 roku wdrożona została *Procedura postępowania pracownika socjalnego świadczącego pomoc w formie pracy socjalnej na rzecz osób pozostających bez pracy*. Podstawowym narzędziem w prowadzonej pracy socjalnej był kontrakt socjalny. Całość aktywizacji zawodowej i działań eliminujących problemy utrudniające aktywizację zawodową realizowana była w oparciu o ścisłą współpracę klienta, pracownika socjalnego i specjalisty z KIS i innych jednostek. W 2019 roku 39 bezrobotnych zostało objętych pracą socjalną w ramach Procedury, z czego 7 osób znalazło zatrudnienie.

W 2019 roku MOPR rozpoczął realizację projektu *Planowanie i działanie – integracja społeczno-zawodowa społeczności Kielc*, którego celem jest aktywizacja społeczno-zawodowa zwiększająca szanse na zatrudnienie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W 2019 roku w ramach projektu odbyło się 177 spotkań

z 59 osobami. Dodatkowo w ramach działań przeprowadzono warsztaty z autoprezentacji dla 19 osób.

Tab. 16. Liczba osób skierowanych do prac społecznie użytecznych

Wskaźnik	Lata		
	2017	2018	2019
Liczba osób skierowanych do prac społecznie użytecznych	184	107	95
Liczba osób, które podjęły się prac społecznie użytecznych	111	72	44
Liczba podmiotów w których realizowano prace społecznie użyteczne	49	50	41

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań z Działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie za lata 2017, 2018, 2019.

MOPR razem z MUP zajmował się organizowaniem prac społecznie użytecznych (PSU). Do wykonywania PSU kierowane były osoby bezrobotne bez prawa do zasiłku, korzystające ze świadczeń pomocy społecznej. W 2019 roku do PSU skierowano 95 osób, z czego 44 osoby podjęły prace. W odniesieniu do 2017 roku liczba osób skierowanych do PSU zmniejszyła się o 89 osób, natomiast liczba osób, która podjęła pracę pozostała na podobnym poziomie.

4. Jakie są przyczyny problemu?

- niskie kwalifikacje, niska gotowość do podjęcia zmian wśród osób bezrobotnych – związane jest to z pracą na określonym stanowisku w jednym zakładzie pracy,
- niska aktywność zawodowa w grupie ludności w wieku produkcyjnym,
- nieadekwatny wybór ścieżki kształcenia i rozwoju zawodowego w stosunku do posiadanych predyspozycji i umiejętności,
- mała liczba godzin doradztwa zawodowego w szkołach,
- podejmowanie kształcenia w szkołach na kierunkach nieadekwatnych do zapotrzebowania na rynku pracy,
- przeciwwskazania zdrowotne, nabyte choroby, w tym zawodowe, uniemożliwiające podjęcie pracy w wykonywanym zawodzie,
- rozwój szarej strefy spowodowany m.in. niesatysfakcjonującym wynagrodzeniem, obawą przed utratą świadczeń, wysokim kosztem utrzymania pracownika,
- niska liczba dużych zakładów pracy,
- sezonowość pracy.

5. Jakie są skutki problemu?

- wysoki odsetek osób bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej,
- niewystarczające doświadczenie zawodowe u osób posiadających wysokie kwalifikacje i uprawnienia,
- nieodpowiednie kwalifikacje pracowników do zapotrzebowań na rynku pracy,
- rozwój szarej strefy,
- duża liczba bezrobotnych absolwentów uczelni wyższych,
- wpływ na pojawienie się dysfunkcji w życiu rodzinnym i społecznym.

6. Instytucje działające w celu rozwiązania problemu

Miejski Urząd Pracy, ul. Szymanowskiego 6.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach:

- Klub Integracji Społecznej w Dziale ds. Doradztwa Metodycznego, Kontroli i Sprawozdawczości, ul. Sienkiewicza 34.

Caritas Diecezji Kieleckiej:

- Klub Integracji Społecznej, ul. Wesoła 54,
- Centrum Integracji Społecznej, ul. Wesoła 54,
- Zakład Aktywności Zawodowej, ul. Wesoła 52a.

Stowarzyszenie *Nadzieja Rodzinie*:

- Klub Integracji Społecznej, ul. Kołłątaja 4,
- Zakład Aktywności Zawodowej, ul. Karczówkowska 36.

Świętokrzyski Klub Abstynenta *Raj*, Klub Integracji Społecznej, ul. Jagiellońska 42A.

Fundacja *Pestka*, Klub Integracji Społecznej *Perspektywa*, ul. Targowa 18, pokój 916.

Ochotnicze Hufce Pracy Świętokrzyska Wojewódzka Komenda, ul. Sienkiewicza 36.

Kielecki Park Technologiczny (KPT), ul. Olszewskiego 6.

Zakłady Pracy Chronionej:

- KARABELA-CK sp. z o.o. ul. Warszawska 34,
- KUMAN-ART AZ S.J. ul. Batalionów Chłopskich 61,
- MEBLODEX-BIS ul. Działkowa 27,
- MUSI Sp. z o.o. ul. Paderewskiego 14,
- ODZIEŻ ROBOCZA S.J. ul. Krakowska 25,
- ZDROWIE Zakład Kompleksowych Domowych Świadczeń Zdrowotnych i Promocji Zdrowia ul. Karczówkowska 45,
- Grupa GT Ochrona Sp. z o.o. ul. Chałubińskiego 42,
- Zakład Produkcyjno–Handlowy Związku Niewidomych Sp. z o.o. ul. Hauke-Bosaka 7,
- STW SYSTEM Sp. z o.o. ul. Ściegiennego 252,
- PUP MAAG Krzysztof Buszko ul. Hauke Bosaka 1

7. Analiza SWOT

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• Sieć instytucji działających na rzecz osób bezrobotnych• Cykl Targów Pracy• Dostęp do różnego rodzaju kursów zawodowych podnoszących kwalifikacje na otwartym rynku pracy• Oferty pracy dla wykwalifikowanych pracowników np. brukarz, spawacz• Realizacja <i>Procedury postępowania pracownika socjalnego świadczącego pomoc w formie pracy socjalnej na rzecz osób pozostających bez pracy</i>• Wprowadzenie szkoleń połączonych ze stażem zawodowym• Program wspierania przedsiębiorczości dla Kielc	<ul style="list-style-type: none">• Słabe dopasowanie edukacji zawodowej do oczekiwań pracodawców• Niedopasowanie oferty zatrudnienia do potrzeb potencjalnych pracowników• Oferty pracy oferujące nieadekwatne wynagrodzenia do wymaganego zakresu obowiązków• Udział w kursie dla korzyści poza merytorycznych, a nie dla zdobycia określonych umiejętności• Brak znajomości języków obcych wśród bezrobotnych• Mała liczba ofert pracy w obszarach innowacyjnych• Słabe możliwości zatrudnienia absolwentów kierunków rozwojowych• Ograniczony dostęp do działań aktywizacyjnych na rzecz osób

	<p>niepełnosprawnych i osób starszych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Powielanie oferty pomocowej dla osób bezrobotnych przez różne instytucje • Odływ ludzi w wieku aktywności zawodowej do innych miast • Niska aktywność zawodowa w grupie ludności w wieku produkcyjnym • Usługowy kierunek rozwoju Kielc • Mała liczba zakładów produkcyjnych • Niski poziom innowacyjności firm • Niska aktywność w przyciąganiu nowych inwestorów • Brak terenów inwestycyjnych • Brak elastyczności w przyznawaniu ulg w sytuacjach kryzysowych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Sprzyjająca koniunktura gospodarcza • Spadająca stopa bezrobocia • Współpraca międzynarodowa w sferze edukacji i rynku pracy⁹. • Wprowadzenie wykwalifikowanych doradców zawodowych do szkół • Dostosowanie systemu szkolnictwa do potrzeb rynku pracy (szkoły branżowe I i II stopnia) • Współpraca szkół z prywatnymi przedsiębiorcami (kierunki zamawiane, praktyki zawodowe) • Stworzenie przyjaznych warunków do tworzenia i prowadzenia działalności 	<ul style="list-style-type: none"> • Starzejące się społeczeństwo • Przepisy utrudniające prowadzenie własnej działalności gospodarczej • Praca 4.0 – robotyzacja i automatyzacja produkcji i obsługi klienta oraz „uberyzacja” przemysłu • Odływ dużych, dobrze prosperujących firm, dzięki którym dostępne były dobrze płatne miejsca pracy • Wykluczenie cyfrowe części osób bezrobotnych

⁹ Od stycznia 2017 roku Kielce reprezentują polskie miasta w partnerstwie Jobs and Skills In the Local Economy Agencji Miejskiej Unii Europejskiej. <https://ec.europa.eu/futurium/en/jobs-and-skills-in-the-local-economy> - dostęp: 11.05.2018 r.

<p>gospodarczej</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozyskiwanie inwestorów zewnętrznych w celu generowania miejsc pracy • Wprowadzenie krajowych i europejskich ram kwalifikacji • Stworzenie i wdrożenie symulacji prowadzenia działalności gospodarczej w postaci gry online¹⁰ • Rządowa ulga <i>Bez pit dla młodych</i> – ulga w podatku dochodowym od osób fizycznych do 26. roku życia • Określenie minimalnej stawki za godzinę pracy, która obowiązuje również przy umowie zlecenie • Zmiany w przepisach ustawy Prawo Zamówień Publicznych 	
---	--

8. Rekomendacje

Rekomenduje się kontynuowanie działań w zakresie:

- wzmacniania współpracy podmiotów działających na rzecz osób bezrobotnych (Miejski Urząd Pracy, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy),
- dalsza realizacja *Procedury postępowania pracownika socjalnego świadczącego pomoc w formie pracy socjalnej na rzecz osób pozostających bez pracy.*

¹⁰<http://um.kielce.pl/zamowienia-publiczne/prowadzone-postepowania/dostawy/art,18998,przetarg-nieograniczony-stworzenie-i-wdrozenie-symulacji-prowadzenia-dzialalnosci-gospodarczej-w-formie-gry-online.html> – dostęp 11.05.2018.